

Egy feltételezett CIA-ügynök kalandjai a kádári puha diktatúrában

Értelmiségi családban születtem, Édesapám építész mérnök volt. Már ez sem volt jó indítás az ötvenes években tanulni vágyóknak, de az aztán végkép elvágta előttem utat az egyetem felé, hogy a gimnáziumban teli szájjal szidtam Kádár Jánost és rendszerét. Utolsó szemét hazaárulónak szoktam nevezni, ha szóba került beszélgetések során. Erre nyomós okom is volt. Tizenhat évesen átéltem az 1956-os forradalom és szabadságharc felejthetetlen 13 napját. Passzív résztvevője voltam az eseményeknek, fegyver nem volt a kezemben. De ott voltam 23-án a Bem szobornál, törtem Sztálin bronz testéből az Akácfa utcában, az orosz katonából a Gellérthegyen, összegyűjtöttem az összes létező röplapot és újságot, beszéltem szovjet katonaruhába öltöztetett ungvári magyar fiatallal, egyszerűen pontosan tudtam, mi történt akkor megszállt országunkban. Innen indultam. Nem lehettem más, csak a rendszer (csendes) ellensége.

Hat év késedelemmel elvégezhettem villamosmérnöki tanulmányaimat, és számítástechnikával kezdtem foglalkozni. 1981-ben néhány programozó barátommal önálló vállalkozásba fogtunk, egy mezőgazdasági termelészövetkezet számítástechnikai ágazataként szoftver export tevékenységet folytattunk. Akkoriban a Lajtán túl nagyon keresettek voltak a magyar programozók. Gyakorlatilag nagyrészt emberkereskedelmet folytattam, órabérben dolgoztak munkatársaim főként Ausztriában és Nyugat-Németországban. Később kiváltunk a téesszövből, és önálló kisszövetkezetként folytattuk jól jövedelmező és „előkelő” tevékenységünket.

Bécsben volt egy baráti házaspár, akikkel már korábban összebarátkoztunk. Feleségem külkereskedelmi üzletkötőként ismerkedett meg munkája során a férjjel. (Mondanom sem kell, már ez is tilos volt, nyilván azonnal felkeltette a titkosszolgálatok érdeklődését.) Franz nagyon ügyes üzletember volt széles körű ismeretekkel, kitűnő kapcsolatokkal szinte az egész világon. 1985-ben összehozott egy személyi számítógépeket gyártó amerikai céggel (WANG Corporation), hogy legyek magyarországi képviselőjük. Mondanom sem kell, nagy örömmel

CSÓTI GYÖRGY (1940) volt országgyűlési képviselő és zágrábi nagykövet, 2015 és 2022 között a Kisebbségi Jogvédő Intézet igazgatója, 2019 óta a Magyar Atlanti Tanács elnöke.

álltam kötélnek. Összekapcsoltam a szoftverexportot a hardverimporttal. Magyarországon álomszépnek számító szolgálati autót kaptam, mozgásterem még jobban kibővült.

Ez már sok volt a szolgálatoknak. Korábban is figyeltek, lehallgattak, de ettől kezdve szó szerint rám szálltak. Az alábbi „kalandok” nagy részét csak a rendszerváltozás után, 1990-ben és a későbbi években tudtam meg belügyminiszter párttársamtól, majd még később az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának irataiból. Az első, számomra döbbenetes esemény valamikor '85 vége felé lehetett. Késő este volt, már készültünk lefeküdni, amikor nagy meglepetésre megszólalt a csengő a lenti kertkaputól. Leszóltam a kapunyitó készüléken, kérdeztem, ki az? Nem tudom már, mit mondtak, valami olyasfélét, a Belügyminisztériumból jöttünk. Beengedtem őket. Három kemény arcú férfi lépett be, felmutattak valami igazolványt, éreztem, nem állhatok ellen. Bementünk a nappaliba, leültek az ülőgarnitúra két szófájára, a harmadikra meg én, velük szemben. Feleségem ijedten leroskadt az ebédlőasztalnál. Én furcsa módon meglepően nyugodt voltam. Kérdezték, hol van a szolgálati autóm. Lent a garázsban, mondom. El kell vinni a BM-garázsba, közölték, és valami érthetetlen okot adtak elő. Mondom, akkor lemegyek és kirakom belőle a személyes dolgaimat. Erre az egyik figura villámgyorsan felugrott, kezét a zsebébe dugta hirtelen, és nadrágján keresztül egy revolvért szegezett rám: leüll!, üvöltötte. Most már én is megijedtem. Majd együtt kirámoljuk, mondta most már csendesebben, miután látta, visszazökkentem a szófára. Lementünk a garázsba, két ember kísért, nézte, mit veszek ki a kocsiból. Majd beültettek a volánhoz, egyik mellém ült, a másik a hátam mögé. A harmadik figura a BM-es kocsit vezette. Így mentünk ki Csepelre, valamilyen telepre. Ott hívtak nekem egy taxit az ő költségükre, mondták, menjek haza, majd értesítenek, mikor mehetek a kocsierért. Néhány nap múlva visszakaptam az autót. A szerencsétlenek azt gondolták, valami titkos anyagot rejtettem el a járműben. Lehallgatót ugyanis bármikor az utcán parkolva betehettek volna. Persze nyilván betettek egyet, ha már kéznél volt, de ez engem nem érdekelt, mert semmi titkolni valóm nem volt. Azért mégis rossz érzés maradt bennem. Mindez már a puha diktatúra korában, a lazulás kezdetén, a gulyás-kommunizmus vége felé történt.

Ezt követően nem sokkal egy kollégám keresett fel, kérve, menjünk sétálni, szép idő van! Nem tudtam mire vélni a szokatlan javaslatot. Mikor már jó messze jártunk, így szólt: felkeresett a III/II-es Ügyosztály embere (ezek a felderítők voltak), és megszarolt, ha nem jelentek rólad időnként, nem kapok többet útlevelet. Nem tudok mit csinálni. Egyet azonban igen: mindig megbeszéljük, mit is mondjak. Így is történt.

Azután jött 1986. október 23., a harmincadik évforduló. Elhatároztam, szűk baráti körben megemlékezünk a forradalomról. Ehhez hazacsempészek könyveket és videókat a bécsi Dóm Gasse 2-ből, a magyar tulajdonú könyvesboltból. Hetente jártam az osztrák fővárosba szoftveres ügyfeleinkhez és az amerikai cég irodaházába. Már jó előre hazavittem mindent, pár nappal 23. előtt üres

kocsival értem a hegyeshalmi határátlépéshez. Ma már bevallhatom, nemcsak Ártándnál, hanem az osztrák határon is korrumpáltam a vámosokat. Igaz, ott csak egy ilyen volt, egy szimpatikus fiatalember. Kedélyes beszélgetés közben egyszer megkérdeztem tőle, hozhatok-e neki valamit Bécsből? Meglepően gyorsan válaszolt: igen, nekem egy Playboyt, fiamnak pedig egy tábla csokoládét! Ettől kezdve mindig volt a hátsó ülésen a kért ajándék, és ha ő volt szolgálatban, mindig megkapta. Ilyenkor nem vallottam be az elvámolandó árukat. (Igaz, máskor se nagyon...) Különleges kapcsolat volt ez. Ugyanakkor kivételezett helyzetben voltam, mert külföldi cég gépkocsija akkor Magyarországon megkülönböztetett rendszámot kapott, piros betűkkel, CC vagy CK kezdetű jelzéssel. Ezen kívül a diplomata sávban közlekedhettem, de nem élveztem mentességet.

A harminc éves évforduló előtti napokban lyukra futottak nálam a szolgálatok. Beérkeztem a határhoz, kinyújtottam az útleveletem, a kiskatona nézegette, majd rám nézett és megkérdezte: anyja neve? Ilyen adat nincs az útlevélben. Rögtön tudtam, baj van. Mondom Császár Gizella. Akkor álljon félre, és várjon, mondta. Jó fél óra múlva megjelent az én vámosom. Amikor felismert, lehajtott fejjel nyitotta ki a csomagtartót, nem nézett rám, és kipakolt mindent az autóból. Amikor végzett, visszatett minden csomagot, és szó nélkül elment. Ismét vagy fél óra telhetett el, értetlenül váraкоztam, majd két másik finánc jelent meg. Ők is kirámoltak mindent az autóból, tüzetesen átvizsgálták a csomagokat, kabátomat, táskámat, de nem találtak semmi érdekeset. Még a kocs alá is benéztek hosszú botra szerelt tükörrel. Éreztem szerencsére, október 23. előtt jobb üresen hazamenni, csempészárú sem volt nálam. Rezzenéstelen arccal bepakoltak és eltűntek. Hosszú ideig váraкоztam, talán órákba is tellett, amikor egy határőr odalépett hozzám, benyújtotta az útleveletem, és kurtán így szólt: elmehet.

1990 szeptemberében baráti alapon megkértem Horváth Balázs belügyminisztert, nézze meg a III/III-as Ügyosztályon (ők voltak az elhárítók) van-e rólam akta, és mi van benne. Kiderült, CIA-ügynöknek tartottak, tartótisztem osztrák barátom, Franz, esetleg a WANG lengyel származású bécsi munkatársa, Wiktor. Fedőnevem Német volt, valószínűleg utalva német nyelvtudásomra. Megtudtam, hogyan és mikor helyezték el lakásomban a lehallgató készülékeket. Elektromos Művek dolgozóinak álcázott két férfi állított be egy alkalommal valamikor a nyolcvanas évek közepén, talán az elején. Közölték, kötelező érintésvédelmi vizsgálatot tartanak a lakásban. Amikor végeztek, kérték engedjem be őket a fenti lakásba! Ez nagyon meglepett, mert felettünk nem volt lakás, csak egy tetőtér, ahova felvittük ugyan a közműveket későbbi beépítés céljával, de főleg csak raktárnak használtuk. Nem engedtem fel őket, bár semmi gyanúm nem volt. Ők meg szó nélkül elmentek. A jelentésükben azt írták a szolgálatoknak, a tetőtéri részben vannak a titkos dolgok, azt kell figyelni. Könnyűszerrel bemehettek oda bármikor, mert csak egy sorszámozott zárral ellátott vasajtó zárta le azt a részt. Figyelték is biztosan szorgalmasan, de nem volt ott más csak egy íróasztal és egy szekrény, ahol a szoftver export tevékenység iratait őrztem.

Sok minden hülyeség volt az aktámban, de a legnagyobb a zöldpaprika történet. Bécsi barátom felesége magyar volt, szülei még gyermekkorában vándoroltak ki Ausztriába, de jól ismerte és szerette a magyar piacokon kapható zöldségeket és fehér parasztkenyeret, melyek a bécsi üzletekben nem voltak elérhetőek. Ilyen volt például a sárga színű zöldpaprika. Sokszor telefonált, hogy vigyek neki paprikát és fehérkenyeret. Én hajnali négy órakor indultam mindig, és nála reggeliztem, mielőtt tárgyalásaimat elkezdtem. Az aktámban ez állt: Veronika nevű hölgy Bécsből úgy kéri a titkos jelentéseket Némettől, hogy vigyen neki zöldpaprikát!

A III/III-as ügyosztály nemcsak aljas volt, minden gátlást nélkülöző gazemberekből állt, hanem sokszor elképesztően nevetséges, primitív szolgálatként nyomorította a lakosságot.

Jugoszláv cigány

Időtlen történet

Valamikor a kilencvenes évek elején Santiago de Chilében jártam a Kereszténydemokrata Internacionálé rendes éves kongresszusán. A Magyar Demokrata Fórumot (MDF) képviseltem a világszervezetben. A kétnapos rendezvény után maradt majdnem egy teljes szabad napom, mert csak az esti géppel indulhattam vissza Európába. Nagykövetségünk szívélyes gesztust tett nekem, mert korán reggel elvitt a közeli tengerpartra, Valparaísoba.

A Csendes-óceánt néztük meg először. Gyönyörű napsütésben sétáltunk a parton, a „dél-amerikai” nap tüzesen ontotta ránk sugarait a kék égből, amit csak a hullámozó víz moraja és a hűs szellő enyhített. A mapucse indiánokról mesélt a magyar diplomata. Dél-Amerika egyik legjelentősebb őslakosairól szólt a történet, akik Chile lakosságának mindössze 4 százalékát alkotják, viszont a középső régiókban a 80 százalékot is elérheti részarányuk. Csak a 19. század közepén sikerült katonai erővel meghódítani földjüket, de a nép igazából soha nem hódolt meg. Történelmükre büszkék, és a mai napig különböző eszközökkel harcolnak területük visszaszerzéséért. Éppen azon gondolkodtam, milyen lehetett a népviseletük, amikor a távolban feltűnt egy tarka ruhába öltözött asszony. Meglepetten néztem, mert biztos voltam abban, láttam már ilyen öltözetet. Amint közelebb értünk, felismertem: ez egy közép-európai cigány népviselet. Mondom útitársamnak, menjünk oda, kérdezzük meg, honnan szedte ezt a ruházatot. Kísérőm sejtelmesen mosolygott a bajusza alatt. Odaérve megszólította a napbarnított arcú asszonyt, aki már nyúlt is a kezéért, hogy bizonyosságot tegyen tenyérjósági tudásáról. Néhány peso árán elkerültük a jövőmondást,

és tolmácsom révén megkérdeztem, honnan ez a szép szoknya és blúz? A szép arcú hölgy büszkén hátra vetette hosszú göndör hajú fejét, és így szólt: én jugoszláv cigány vagyok! A meglepetéstől alig tudtam gratulálni és minden jót kívánni neki.

Utunkat folytatva, csodálkozva kérdeztem a nagykövettől, mit jelent ez? Hogy kell ezt érteni? Spanyolul beszélt, nem nézett ki sem turistának, sem bevándorolt alkalmi munkásnak. Útitársam megpödrölte sűrű bajuszát, és mesélni kezdett. A kilencszázas évek elején, úgy 1902 körül, az egyik Habsburg főherceg elhatározta magát, megoldja a cigánykérdést a Monarchiában. Építtetett egy mintafalút Horvátország területén, minden ház kertjében teljes háztáji gazdálkodáshoz szükséges felszerelés, néhány háziállat, tűzifa, valamennyi falusi élethez szükséges dolog. Emberei felkerestek egy alkalmasnak látott vándorcigány csoportot, szép szóval felajánlották, telepedjenek le a nekik épített szép otthonokban. Nyomaték kedvéért mindezt szolid csendőri kísérettel... A cigányok összenéztek, megtárgyalták a dolgot. Gondolták, mi baj származhat ebből, elfogadták az ajánlatot. Ezután még néhány kiszemelt közösséget beteltek a Száva menti kis faluba.

Eltelt néhány hónap, a vándorcigány társulat felélt mindent, az állatokat megették, a zsákolt lisztet és takarmánymagokat eladták a szomszédos faluban, majd vérüktől hajtva tovább álltak. Ügynökei hamarosan jelentették a dolgot a főhercegnek. A Habsburg főember éktelen haragra gerjedt. Példát statuálok a hálátlan gazembereknek – üvöltötte bécsi palotájában. Néhány napig gondolkozott, mit is tehetne, egyszerre csak hirtelen fény gyúlt az agyában. Kedves jó ismerőse volt a Monarchia Chilében szolgálatot teljesítő konzulja. Hajóra rakatja ezeket a hálátlanokat, és elviteti őket a világ másik végére! Majd megtudják a többiek, mi vár rájuk, ha nem fogadják el az ő segítő szándékát. Táviratozott Santiagóba a konzulnak, közölte vele, küld egy „hajórakomány” cigányt büntetésből, intézze el a chilei kormánynál, hogy befogadják őket. A 20. század elején Chile bevándorlási szempontból nem volt kiemelkedő célpont Latin-Amerika más országaihoz, például Argentínához, Brazíliához vagy Uruguayhoz képest. A 19. század végére azonban a 6500 km hosszú tengerparttal rendelkező országban is létrejött a parlamentáris demokrácia, elindult a gazdasági fejlődés, szükség volt új munkaerőre. Ebből kiindulva a konzul gyorsan megkapta az engedélyt az Osztrák–Magyar Monarchiából munkaerő importra.

A főherceg parancsára a csendőrség elfogta a hálátlan vándorcigány csoportokat, erőszakkal Fiumébe szállították őket, és a gyerekekkel együtt mintegy 180-200 fős „szállítmányt” felrakták egy hajóra, irány Valparaíso, Chile legnyobb kereskedelmi kikötője. A szerencsétlen kényszerutasok persze örjöngtek, törtek zúztak már a tengeri út során is, az őket kísérő tucatnyi csendőr alig tudott rendet tartani. A távoli földrészen kiszállva már nem lehetett visszafogni őket, jogosnak tartott dühükben kimerítették a kriminalisztika tárgykörének minden lehetséges esetét, a gyilkosság kivételével. Óriási botrány lett az ügyből. A konzult bekérették a Külügyminisztériumba, közölték vele, soha ne merészeljen ha-

sonló kéréssel a kormányhoz fordulni. Jegyzéket küldtek Bécsbe, közölték, az ember-export nem tett jót a Monarchia chilei kapcsolatainak. Ami pedig nekünk, magyaroknak, a legfájóbb volt, a dél-amerikai országban azt hitték, a partra tett különítmény magyar emberekből állt, hiszen a magyar kikötőből, Fiuméből érkeztek! Hosszú éveken, ha nem egy évtizeden át, rossz hírünk volt a Csendes óceán eme partvidékén. A főherceg persze felhagyott a további kísérletezéssel. Ezután a kudarc után inkább Afrikába járt vadászni.

Nem öncélúan, pusztán szórakoztatás céljából meséltem el mindezt. A történetnek komoly tanulsága van a jelenre nézve is. A Magyar Királysághoz tartozó Horvátországból származó kitelepítettek harmadik-negyedik generációja számon tartja etnikai és földrajzi származását, megtartja szokásait a tenyérjós-lástól kezdve, ápolja kultúráját, megőrzi népviseletét. Mi ez, ha nem csodálatra és elismerésre méltó jelenség? Hírekből tudják, figyelemmel kísérik, hogy szülőföldjük már nem a Magyar Királyság, nem Horvátország, hanem a Nagy Háború után létrejött új államalakulat, a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság, majd ezt követően Jugoszlávia. Jugoszláv cigánynak mondja magát kilenc évtized száműzetés után a déd- vagy ükunoka. Büszke, hagyományait szeretettel őrző nép, akárcsak új honfitársaik, a mapucse indiánok.

Máshol is tapasztaltam a cigány öntudatot és hagyományőrzést. A rendszer-változást követően erdélyi útjaim során, Bánffyhunyadra beérve, évről évre tapasztaltam, hogy gomba módra nőnek ki a földből cifra külsejű, nagyméretű házak. Megtudtam, hogy ezeket nyugaton dolgozó cigány vendégmunkások építik, valamennyi üresen áll, az ablakok nincsenek beüvegezve, mert a tulajdonos még kint keresi a kenyerét. Nagyon haragudtam, utáltam ezt a látványt, sőt, felháborítónak tartottam. Véleményem azonban 180 fokos fordulattal megváltozott, amikor megtudtam a jelenség okát. A helyi cigányok büszkék indiai eredetükre, az ottani építészeti stílust próbálják másolni soktornyos, giccses házaikkal. Ma sem tetszenek ezek az épületek, de megértéssel nézek rájuk, elismeréssel adózok a sok évszázad eltelte után is eredetükre büszke embereknek.

Mi ezekből a tanulság? Senkit, de legkevésbé a cigányokat, nem lehet, nem szabad erőszakkal asszimilálásra kényszeríteni. A cigánykérdés társadalmilag megosztó probléma Magyarországon. (Lehet, máshol is.) Csak empátiával szabad közelíteni hozzá. Bár a cigányság önmagán belül is sokféle etnikai csoportot tartalmaz, mégis szinte valamennyiből kiemelkednek sorra tehetséges emberek, gondoljunk csak zenére, különféle kézműves mesterségekre, néhány képzőművészeti területre, vagy akár az üzleti életre. Ezt a folyamatot indirekt eszközökkel támogatni kell. Fontos az esélyegyenlőség biztosítása az élet minden területén. De, aki ősei életvitelét kívánja folytatni, azt hagyni kell, élje életét kívánsága szerint, ha betartja a törvényt. Lehet, mindez utópisztikusnak tűnik, de én Deák Ferenchez tartom magam: „Az igaz ügyért küzdeni még akkor is kötelesség, midőn már sikerhez nincsen remény.” De itt még van remény is. És nem is kell küzdeni, csak emberi megértéssel viszonyulni a kérdéshez.